

begeleiding van de leerling

7

LEERLINGBEGELEIDING, WAT VERSTAAN WE DAARONDER?

Aan de Leon van Gelder-middenschool in Groningen werkt Neel de Goede, onder meer als docente Nederlands. Zij doet ook intensief mee aan het ontwikkelen van een begeleidingssysteem voor leerlingen, gebaseerd op de uitgangspunten van de middenschool, zoals dat geformuleerd is in het ELM (Experimenteel Leerplan Middenschool).

De begeleiding vindt plaats langs twee lijnen, namelijk gestructureerd in leerstof-aanbod en didactische werkvormen en individuele begeleiding van de leerling via de mentor.

Als je deze vraag stelt aan een willekeurige groep mensen die in het onderwijs werkzaam zijn, of zijdelings bij het onderwijs betrokken zijn als begeleider of als ouder krijg je de meest uiteenlopende antwoorden. Deze antwoorden variëren dan van uitspraken die uitsluitend de relationele kant benadrukken zoals: 'Leerlingbegeleiding is naast de leerling staan'; 'Leerlingbegeleiding is zo menselijk mogelijk doen tegen leerlingen, met echtheid, warmte en begrip', tot uitspraken die meer liggen op een schoolorganisatorisch vlak zoals: 'Leerlingbegeleiding is een taak voor iedere docent en is te leren' en 'Leerplanontwikkeling is een essentieel onderdeel van leerlingbegeleiding'. Er is onderdehand al heel wat geschreven over wat leerlingbegeleiding is, maar de laatste tijd ook vooral over wat leerlingbegeleiding zou moeten zijn. Er liggen nog steeds veel vragen en de leerlingbegeleiding is nog steeds onderwerp van veel discussie.

In het kader van de aansluiting BO-VO is leerlingbegeleiding een factor van betekenis. In het kort

zal ik aangeven wat op onze school met het oog op een goede aansluiting wordt gedaan.

Ik wil er wel de nadruk op leggen, dat alles nog in ontwikkeling is en er dus steeds van alles kan veranderen. Juist hebben we geconstateerd dat algemene bijeenkomsten, waar mensen van het BO en het VO ervaringen uitwisselen toch voor de individuele leerling niet zo zinvol zijn. De voorkeur gaat uit naar direct persoonlijk contact tussen de mentor en de onderwijsgevende van de basisschool. Het blijkt dat deze laatste het dossier van de leerling als het ware in het hoofd heeft en dat kan in een persoonlijk gesprek altijd naar voren komen.

De contacten met het basisonderwijs waren altijd al goed. Zeker twee keer per jaar komen de mensen uit het BO naar onze school: de eerste keer met Kerst — dan worden de rapportages gelezen — en de tweede keer aan het eind van het schooljaar.

De scholen waar wij veel leerlingen van krijgen worden door ons ook persoonlijk bezocht. Bij

scholen die weinig leerlingen voor ons hebben, volstaan we met het sturen van informatie en we vragen of ze lijsten met bepaalde gegevens willen invullen. We vragen niet alles systematisch op, maar er zijn wel een paar items die we aan iedereen vragen:

op didactisch gebied:

- rekenen — de basisvaardigheden
- moedertaal — spelling, begrijpend lezen, technisch lezen

op sociaal-emotioneel gebied:

- concentratie
- motivatie
- houden aan regels en afspraken
- is er speciaal gedrag waar aandacht aan besteed moet worden

op motorisch gebied.

In het bestek van dit artikel zal ik achtereenvolgens verder aandacht besteden aan:

- 1 De leerling zelf: wat heeft die nodig?
- 2 Welke voorwaarden voor begeleiding liggen er op schoolorganisatorisch niveau?
- 3 Welke aanbevelingen zijn er gedaan in het Experimenteel Leerplan Middenschool (ELM)?
- 4 De opzet van de leerlingbegeleiding op de Leon van Gelder-middenschool.
- 5 Een teambespreking.
- 6 De lera(r)es moedertaal en haar/zijn begeleidende rol binnen het vakgebied: een leerplanaspect.

De leerling zelf, wat heeft die nodig?

De leerlingpopulatie van categoriale scholen is al heterogeen, op basisscholen en middenscholen zijn de verschillen tussen leerlingen nog veel groter.

Leerlingen vertonen onderling verschillen naar sociale achtergrond, intellectuele capaciteiten, naar emotionele behoeften, naar sekse, enzovoort. Ook de mate waarin de leerling van thuis uit wordt begeleid vertoont grote verschillen. Aan al deze zo verschillende leerlingen worden op school vragen en eisen gesteld. De leerling moet daar iets leren, de leerling moet bovendien functioneren in relatie tot medeleerlingen en tot docenten. Geconfronteerd met deze vragen van en in de school zie je leerlingen met meer of minder succes binnen zo'n school functioneren.

Als je praat over wat de leerling nodig heeft kan je niet heen om de vraag: wat voor school heeft de leerling nodig? Aan welk leerstofaanbod, welk

pedagogisch klimaat, welk systeem van werken, kortom aan welk scholingsconcept heeft de leerling de meeste behoefte? Die vraag is niet nieuw en er zijn reeds verschillende oplossingen voor gezocht: naast ons uitgebreide systeem van basisonderwijs en categoriaal voortgezet onderwijs hebben we Jenaplanscholen, Vrije scholen, de middenschool. In hoeverre een leerling zich thuisvoelt, aangesproken voelt, erkend voelt in zijn/haar behoeftes, heeft uiteraard te maken met het systeem waarin hij/zij moet functioneren.

Een belangrijke kwestie is in hoeverre aandacht wordt besteed aan wat de leerling nodig heeft. Binnen elk schooltype zal zich de begeleidingsvraag voordoen ten aanzien van het verwerken van leerstof, het functioneren in relatie tot docenten en medeleerlingen en speciale problemen. In de vormgeving hiervan zijn de scholen zoekend.

... erkend voelen in zijn of haar behoeften ...

Het antwoord op wat de leerling binnen de school aan begeleiding nodig heeft is dan ook per school heel verschillend. Er leven ook vragen als: 'Ben je als school in het uitgebreid opzetten van een begeleidingssysteem niet bezig met het kweken van een behoefte?' en: 'Tot hoever strekken de verplichtingen van de school zich uit, hoever mag je gaan in je bemoeienissen met de problemen van leerlingen?'. Deze laatste vraag heeft dan vooral betrekking op de begeleiding van leerlingen met problemen in het persoonlijk vlak.

Deze vragen vallen in algemene zin niet te beantwoorden.

Schoolteams zullen hierin hun eigen opstelling moeten zoeken. Toetsing van meningen en uitwisselingen van standpunten zal daarbij altijd noodzakelijk blijven zowel binnen scholen als tussen scholen onderling.

Welke voorwaarden voor begeleiding zijn er mogelijk op schoolorganisatorisch niveau

Binnen veel scholen voor voortgezet categoriaal onderwijs ligt de structuur waarbinnen de begeleiding plaatsvindt globaal op dezelfde wijze vast. Binnen de meeste scholen is er een onderscheid te constateren tussen klasseleraren/mentoren en vakdocenten. De klasseleraren/mentoren hebben een specifiek begeleidende opdracht voor hun eigen klas. Waarbij brugklasmentoren bovendien de studielessen aan hun eigen groep geven. Naast deze mentoren kennen scholen de functie van schooldecaan en soms is een counselor aanwezig die leerlingen met speciale problemen begeleidt. Dit systeem kent een aantal beperkingen en bezwaren die in discussies over leerlingbegeleiding vaker naar voren zijn gebracht. Het brengt een onderscheid tussen pure lesgevers en begeleiders. Alsof het mogelijk is onderwijs te geven zonder daarbij te begeleiden.

Doelmatig gevoerde leerlingbesprekingen waaraan alle docenten deelnemen die aan de betreffende leerling of klas lesgeven zijn vaak moeilijk te realiseren. Het ontwikkelen van een gemeenschappelijk gedragen pedagogische visie wordt vanwege gebrek aan mogelijkheden tot uitwisseling van ideeën sterk bemoeilijkt.

De positie van de decaan en van (waar aanwezig) de counselor en/of remedial teacher is vaak nogal geïsoleerd. Zij hebben een directe taak in de begeleiding van leerlingen, maar de leerling moet

met zijn/haar begeleidingsvraag toch de meer of minder hoge drempel over naar deze 'specialist' binnen de school. Binnen de organisatie van de school kan men proberen een aantal voorwaarden te scheppen die deze bezwaren ondervangen door bewuste keuzes te maken.

Kiest men ervoor géén onderscheid te maken tussen onderwijs en begeleiding

(1) dan zal in de taakomschrijving van iedere docent haar/zijn rol als begeleider expliciet aangegeven moeten worden.

Vertrouwen, kleinschaligheid, éénheid in visie, snelheid in hulpverlening

(2, 3, 4) allemaal zaken waarvoor in de organisatievorm voorwaarden geschapen zouden moeten worden. Te denken valt aan: verzorging van onderwijs en begeleiding van een beperkt aantal klassen (groepen) door eenzelfde groep docenten. Daarbij het plannen in het rooster van vaste tijdstippen waarop ruimte is voor overleg door zo'n groep docenten over pedagogische en didactische aangelegenheden. Alleen in regelmatig overleg namelijk kunnen begeleidingsvragen uitgewisseld worden, kunnen docenten onderling werken aan éénheid in visie, onderling vertrouwen ontwikkelen en steun en hulp geven aan elkaar.

De wenselijkheid naast interne begeleiding, begeleidingsmogelijkheden te benutten van buitenaf (5). Men kan kiezen voor een opzet waarbij er specialisten werken binnen de school (remedial teachers, counselor, decaan) die als taak hebben hun kennis en vaardigheden over te dragen aan iedere docent.

De decaan werkt op leerplanniveau door lessenreeksen over studie-, school- en beroepskeuze te ontwerpen. Tevens zorgt de decaan ervoor dat de nodige informatie over de diverse items voorhanden en toegankelijk is voor mentoren. De remedial teacher test leerlingen, diagnostiseert, maar geeft vervolgens werkadviezen door aan het team. De remedial teacher zorgt voor de aanwezigheid van remediërend materiaal voor de diverse leergebieden maar laat de uitvoerende taak aan

Sommige juffrouwen op deze school geven te weinig uitleg. Ze leggen gewoon een blad voor je neus.

de betreffende vakdocenten over. De counselor voert diagnostiserende gesprekken met leerlingen met problemen op het persoonlijke en/of relationele vlak en geeft vervolgens begeleidingsadviezen door aan de mentor.

Belangrijk voordeel van deze opzet is dat alle docenten optimaal in de begeleiding worden betrokken (iedere docent is mentor, twee à drie mentoren per groep) en kunnen werken aan vergroting van hun vaardigheden op alle facetten van leerlingbegeleiding.

Een ander voordeel is dat leerlingen niet verwezen worden naar een hen min of meer vreemde specialist, maar begeleid kunnen worden door hun eigen mentor.

Lukt het de eigen mentor niet meer de problemen van een bepaalde leerling op te lossen of een antwoord te geven op bepaalde vragen dan verwijst hij/zij de leerling afhankelijk van de problematiek of vraag van de leerling naar remedial teacher, counselor of decaan, waarbij remedial teacher en counselor dan behalve te diagnostiseren de leerling ook zullen proberen te helpen met een remediërend lesprogramma of in een serie begeleidingsgesprekken. In de middenschool Lelystad wordt op deze wijze gewerkt.

Een nog andere vorm van werken is dat de school, als zij zelf aan bepaalde hulpvragen niet kan voldoen, waarbij de grens bepaald zal worden door wat de school zelf aan specialistische capaciteiten 'in huis' heeft, leerlingen met problemen doorverwijst naar specialisten buiten de school, eventueel gebruik maakt van een speciale schoolbegeleidingsdienst. Voor welke vorm van werken men ook kiest, de school moet haar systeem van leerlingbegeleiding ook op dit punt planmatig, vanuit de door haar ontwikkelde visie op begeleiding, vormgeven en deze vormgeving vastleggen in haar organisatiestructuur. In taakomschrijvingen moet het taakveld op de diverse aspecten omschreven worden en waar nodig moeten uren worden toegekend.

Er moeten op planmatige wijze cursorische voorwaarden geschapen worden voor begeleiding

(6). Binnen de lopende middenschoolexperimenten is in het lesrooster tijd ingeruimd voor groepsvormende en groepsbegeleidende activiteiten. Als de vraag wordt gesteld: in hoeverre wordt er preventief gewerkt, in hoeverre kan er in positieve, bekrachtigende zin gewerkt worden aan leerlingbegeleiding dan zijn dit de vast op het

rooster hiervoor geplande tijden.

Iedere dag mentortijd (20 minuten) aan het begin van de dag en per week een vast uur voor de groep, mentoruur, schooluur of groepsuur te noemen. Binnen die tijd voor de groep kunnen er groepsvormende spelletjes gedaan worden, discussies gevoerd worden, klasse-avonden en andere activiteiten georganiseerd worden.

Er valt voor te pleiten deze mogelijkheid, die nu alleen bestaat binnen de lopende middenschoolexperimenten, binnen alle scholen voor voortgezet onderwijs te creëren. De komende wetgeving voortgezet basisonderwijs zal ook hier uitspraken moeten doen.

Tijdsinvestering en scholingsmogelijkheden (7 en 8).

Stelt men dat docenten behalve een onderwijs-taak ook een begeleidende taak hebben, dan vloeit hieruit onvermijdelijk voort, dat de tijdsinvestering die hiervoor noodzakelijk is, gehonoreerd wordt. Zo'n honorering verplicht de docent zich ook daadwerkelijk bezig te houden met begeleiding. Bovendien moeten er goede scholingsmogelijkheden voor elke docent/begeleider geboden worden. Waarbij scholing dan niet langer afhankelijk zal mogen zijn (zoals nog vaak het geval is) van privé-initiatieven, persoonlijke voorkeur en toevallige mogelijkheden.

Welke aanbevelingen zijn er gedaan in het ELM?

In het ELM wordt bij de beschrijving van een mogelijke opzet van de leerlingbegeleiding uiteraard nadrukkelijk uitgegaan van de vier uitgangspunten van de middenschool. Deze uitgangspunten hebben duidelijk een aantal consequenties voor de opzet van het begeleidingssysteem.

'Vanuit de visie die een school ontwikkeld heeft op de onderwijskundige en pedagogische doelen die in de school centraal staan, zullen de accenten in het geheel van de leerlingbegeleiding op verschillende aspecten liggen.

Er zijn vier categorieën van waaruit een beeld is te schetsen van de wijze waarop leerlingbegeleiding in een school gestalte kan krijgen. Die categorieën zijn:

- a doelen en functies van leerlingbegeleiding;*
- b de rol van de leerkrachten;*
- c de verhouding didactisch handelen — begeleidingshandelen;*
- d de rol van de andere.*

Binnen elke categorie zijn een aantal varianten aan te duiden. Het zijn polen waartussen elke school een eigen positie zal innemen.'

Over de inhouden van de verschillende categorieën is al het een en ander gezegd in de inleiding. Hier wil ik alleen nog aanhalen wat er in het ELM staat over de rol van de andere. In dit verband wordt met die andere(n) vooral de rol van de ouders c.q. verzorgers bedoeld.

'De rol van de ouders

Er is een nauwe relatie tussen de wijze waarop leerlingbegeleiding wordt vormgegeven en de mate waarin de ouders van de leerlingen daarbij betrokken zijn.

Bij een geringe mate van betrokkenheid (die ook varieert door de wijze waarop de school de ruimte biedt voor betrokken ouders) zal er hoofdzakelijk sprake zijn van een situatie, waarin de ouders aan de school inlichtingen geven over het kind en laten weten hoe daarmee wordt omgegaan.

Bij ernstige problemen zullen ze door de begeleidingsfunctionarissen betrokken worden bij de oplossing ervan.

Ten aanzien van de onderwijsleersituatie spelen zij geen rol.

In het geval van grotere betrokkenheid bij de begeleiding in de school, zal de mentor de contacten verzorgen met de ouders met als doel een beeld te krijgen van de thuissituatie van de leerling en om met de ouders te bespreken welk opvoedingsklimaat gewenst is. De ouders zijn hier gelijkwaardige gesprekspartners omdat het over de opvoeding en ontwikkeling van hun kind gaat. Deze ontwikkeling en de toekomstmogelijkheden en keuzen worden dan ook regelmatig door ouders, mentor en leerling besproken. De ouders kunnen vanuit de eigen behoefte altijd met de mentor de begeleiding van hun kind bespreekbaar maken.'

De opzet van de leerlingbegeleiding op de Leon van Gelder-middenschool

Op de Leon van Gelder-middenschool wordt gewerkt met een vorm van leerlingbegeleiding die er in grote lijnen als volgt uitziet.

Elke leerkracht is mentor/begeleider van een mentorgroep.

Er wordt gewerkt met vaste teams die het onderwijs verzorgen aan een jaargroep van leerlingen.

Deze teams gaan in principe met hun jaargroep mee van jaar 1 naar jaar 4.

Er wordt per jaarteam geïnstitutionaliseerd overleg gevoerd op de woensdagmiddagen waarbij de leerlingbesprekingen een belangrijke plaats innemen. Dit betreft zowel de bespreking van individuele leerlingen als de besprekingen van mentorgroepen in haar totale functioneren. Het team vormt hier ook haar pedagogische visie.

De school kent twee remedial teachers die naast een diagnostiserende taak bij speciale leerlingproblemen een adviserende taak hebben naar mentoren. Voorts kent de school een taakgroep decanaat die zich eveneens dienstverlenend opstelt naar teams.

De begeleidende taak in uitvoerende zin wordt op de verschillende begeleidingsaspecten dus gedragen door de mentoren, waarbij het team het platform vormt waar begeleidingsplannen ingebracht en besproken worden en waar de effecten van begeleidend handelen worden geëvalueerd. Concreet is dat dus: leerlingbegeleiding langs twee lijnen:

1 via onderwijsaanbod, projectonderwijs, mentortijd en schooluur wordt gewerkt vanuit algemene doelen. Per team formuleert men specifiekere doelen en die worden omgezet in programma's. Bijvoorbeeld: aan de orde is op een bepaald moment 'het leren dragen van verantwoordelijkheid', dan worden daar oefeningen bij gekozen.

2 via individuele begeleiding met betrekking tot

- de theorie: bijvoorbeeld extra hulp bij het verwerken van de leerstof, in of buiten de les; het bewust maken van keuzes, bijvoorbeeld aan het eind van het eerste leerjaar als moet worden gekozen tussen Frans of Duits;
- de persoon. Deze begeleiding is in handen van de mentor en daar is alles op gebouwd. De mentor voert de programma's uit die anderen (de remedial teacher bijvoorbeeld) maken.

Men noemt dit het teacher's advisor's model. In principe komen er in het contact met de leerlingen geen deskundigen aan te pas.

Een teambespreking

Op welke wijze wordt nu zo'n teambespreking gevoerd.

Er is gepland van een bepaalde mentorgroep een aantal leerlingen te bespreken. De mentor verzamelt vooraf een aantal gegevens. Hij/zij maakt

Naam leerling: _____ Klas: _____

Mentor: _____

Algemene doelen	Werkgroepdoelen
1 - / $\pm$ / +	1 - / $\pm$ / +
2 - / $\pm$ / +	2 + / $\pm$ / +
3 - / $\pm$ / +	3 - / $\pm$ / +
4 - / $\pm$ / +	4 - / $\pm$ / +
5 - / $\pm$ / +	5 - / $\pm$ / +

Opmerkingen over het functioneren van de leerlingen t.a.v. zichzelf: _____

_____

andere leerlingen: _____

_____

de docent: _____

_____

Vorderingen, prestaties en eventueel achterstanden in het vakgebied: _____

_____

Overige opmerkingen: _____

_____

Begeleidingsvoorstel voor: _____ Klas: _____

uit te voeren door: _____

Gesprek te voeren met: ☐ de leerling zelf
☐ de ouders
☐ de werkgroep
☐ _____
☐ _____
☐ _____

Doel(-en) van dit gesprek: _____

_____

_____

Middelen: ☐ observeren ☐ extra aandacht
☐ begeleidingschrift ☐ negatief gedrag negeren
☐ thuisopdrachten ☐ negatief gedrag overdreven stimuleren
☐ taken in de klas ☐ _____
☐ regelmatige controle ☐ _____

Advies en: _____

_____

_____

_____

daarbij gebruik van de hierbij afgedrukte, binnen de school ontwikkelde, formulieren.

Op de teambespreking brengt de mentor de verzamelde gegevens in en doet (waar nodig) een voorstel voor een speciaal begeleidingsplan.

In onderling overleg wordt dan vastgesteld welk definitief begeleidingsplan de mentor zal gaan uitvoeren. Na verloop van tijd volgt evaluatie en eventuele bijstelling van het plan.

De lera(r)es moedertaal en haar/zijn begeleidende rol binnen het vakgebied: een leerplanaspect

Binnen het vakgebied moedertaal worden lessenseries met een vormend karakter afgewisseld met lessenseries die een overwegend cursorisch karakter hebben.

Voor een uitgebreide beschrijving van de vormgeving van het vakgebied verwijs ik graag naar het artikel in *Moer* 1983/2 van de hand van Albert Loman. Hier zal ik vooral ingaan op begeleidingsaspecten c.q. de begeleidingsmogelijkheden die zich vanuit het leerstofaanbod speciaal voordoen

aan de docent moedertaal. Waar deze begeleidingsmogelijkheden zich vooral voordoen is daar waar de leerstof is gecentreerd rond een vormend thema.

Een voorbeeld daarvan is het thema 'ruzie' uit jaar 1. De globale opzet van dit thema is als volgt:

Ruzie

- 1 Beginsituatie:
  - a bestemd voor eerste jaar middenschool
  - b leerlingen kennen elkaar goed
  - c leerlingen hebben regelmatig in groepjes gewerkt
- 2 Materiaal:
  - een tekst (bijlage 1)
  - een 'lege' strip (bijlage 2)
  - kranten (tijdschriften)
- 3 Duur:
  - 4 x 150 minuten (valt níet samen met de indeling in 4 fasen)

- 4 Doelstellingen:
  - a het zich bewust worden van tegenstellingen in situaties, die leiden tot een bepaald gedrag, waaruit ruzie voortkomt
  - b ruzie: verschillende oorzaken en verschillende oplossingen
  - c nadenken over de vraag: lost geweld iets op?
- 5 Opbouw:
  - a fase 1: informatie verwerven en verwerken
    - tekstanalyse
    - verschillende opdrachten (groepswork)
    - neerslag op flappen
    - discussie
    - hoorspel
    - tussenevaluatie
  - b fase 2: eigen situatie
    - gesprek over onderwerpen, oplossingen etc.
  - c fase 3: idem
    - gesprek aan de hand van wandplaten
    - rollenspel: — spelen
      - maken van spelen
  - d fase 4: plaatsen in een breed kader
    - oorzaken ruzies n.a.v. kranteartikelen
    - evaluatie.

De begeleidingsmogelijkheden gericht op de groepsinteractie doen zich telkens voor waar in kringgesprekken resultaten en acties worden nabesproken. De eigen ervaringen van de leerlingen spelen een belangrijke rol. Als we kijken naar de onder 4 genoemde doelstellingen dan zien we dat ingegaan kan worden op bewustwording van ei-

gen houdingen en drijfveren in conflictsituaties en op de eigen mogelijkheden om conflicten op te lossen.

Een ander voorbeeld van zo'n vormend thema waarbij de begeleidende rol van de leerkracht moedertaal van groot belang is gebleken, is het thema 'weg van huis' zoals dat gegeven wordt in leerjaar 3.

Aan de hand van verschillende teksten en door middel van verschillende werkvormen wordt hier ingegaan op de verschillende mogelijkheden om 'weg van huis' te zijn en vooral ook wordt ingegaan op welke uitwerking dit op (jonge) mensen kan hebben. Dit varieert van het 'weg van huis' zijn door op vakantie te gaan tot het 'weg van huis' moeten doordat de thuissituatie dit noodzakelijk maakt. Ook wordt ingegaan op het verschijnsel zelf 'weg van huis' willen door weg te lopen.

In kringgesprekken blijkt ook hier dat de eigen ervaringen worden ingebracht. Sociaal-emotionele 'begeleiding' krijgt gestalte in uitwisseling van ervaringen, herkenbaarheid en zo ook het verwerken van eventuele onplezierige ervaringen. De docent moedertaal kan naar aanleiding van het behandelde thema te maken krijgen met leerlingen die, doordat hier op een algemeen niveau een bepaalde problematiek bespreekbaar wordt gemaakt, met hun eigen speciale problemen durven komen.

Op deze manier zijn meerdere voorbeelden te geven van mogelijkheden tot begeleiding binnen de groep en individueel, waarbij het leerstofaanbod binnen het vak moedertaal het handvat vormt.

Op de nieuwe school moet je niet je huiswerk tot op het laatste moment laten staan. Als ik veel huiswerk krijg en ik heb korfballen, dan zeg ik het korfballen gewoon af. Want ik vind dat de school veel belangrijker is. Als je eerst je hobbies doet, kom je nooit met studeren klaar.